

LİSE 9.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDET EĞİLİMLERİNİN SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ İLE BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINING THE VIOLENCE TENDENCIES AND SOCIAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF 9TH GRADE HIGH SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF SOME VARIABLES

Mürşide EMİROĞLU

Uzm.Psk.D.,Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin mursideemiroglu@gmail.com

Recep BİNDAK

Dr.Öğr.Üy.,Gaziantep Üniversitesi Teknik Bilimler MYO, Gaziantep bindak@gantep.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin şiddet eğilimleri, sosyal problem çözme becerileri ve bazı demografik değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Mersin’de farklı iki lisede öğrenim görmekte olan (%52,8 kız, %47,2 erkek olmak üzere) toplam 176 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri kişisel bilgi formu, Şiddet Eğilimi Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucu olarak, öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri ile sosyal problem çözme düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Aynı okulda okuyan kızlar arasında ve aynı okulda okuyan erkek öğrenciler arasında şiddet eğilimleri benzer bulunmuştur. Toros Anadolu Lisesindeki (TAL) kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri Akdeniz İmam Hatip Anadolu Lisesindeki (İHL) kız öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Sosyal problem çözme becerisi bakımından AL öğrencilerinin homojen olduğu buna karşılık İHL öğrencilerinin ise heterojen olduğu söylenebilir. AL’deki erkek öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri İHL’deki erkek öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak AL de sosyal problem çözme becerilerinin İHL ye göre daha homojen olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet eğilimi, sosyal problem çözme, lise öğrencileri.

ABSTRACT

The aim of this study was to determine relationship between violence tendency, social problem solving skills and some demographic variable of employed by high school students. A total of 176 students (47.2% male and 52.8% female) students who continue their education in different two high school Mersin city. The study data were collected using Violence Tendency Scale, Social Problem Solving Scale. As a result of the study, there is a significant negative correlation between violence tendency and social problem solving skills. Tendencies of violence were found to be similar among girls reading at the same school and boys studying at the same school. The level of violence of the girls in AL was found higher than that of the girls in IHL. In terms of social problem solving skills, AL students are homogeneous whereas IHL students are heterogeneous. The social problem solving skills of male students in AL were found higher than male students in IHL. As a result, it can be said that social problem solving skills in AL are more homogenous than İHL.

Key Words: Violence tendency, social problem solving skill, high school students

1. GİRİŞ

Eski toplumlarda şiddetin ortaya çıkış nedenleriyle karşılaştırıldığında günümüz toplumlarında görülen şiddetin nedenleri son derece karmaşıktır. Eğitim kurumlarında her geçen gün artan şiddet olaylarının çözümünde artık okul duvarları içerisinde alınan veya alınabilecek tedbirler yetersiz kalmaktadır ve sorunun tüm kaynaklarına ulaşarak çözüm aramak kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir Koçyiğit, Gündoğdu ve Bay, 2010).

1.1.Şiddet Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti “Kasıtlı olarak; tehdit veya fiilen kendisine, diğer bireye veya bir grup ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanılması olarak tanımlanmıştır (WHO- Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu, 2002:2).

Michaud ise şiddeti “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan birinin veya birkaçının doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğer kişilerin bedensel veya törel (ahlaki/moral) bütünlüğüne; mallarına; simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine zarar verecek şekilde davranmasıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Michaud, 1991: 9).

Literatür incelendiğinde şiddet ve saldırganlıkla ilgili hemen hemen her alanda çalışmalar olduğu görülmüştür. Birbiriyle yakından ilişkili bu kavram birbirleri ile karıştırılmaktadır. Saldırganlık, bütün canlılarda ortak olan bir dürtüdür. Saldırganlık beslenme, korunma, cinsellik içgüdülerinin altında yer alan, onları birleştirip bütünleştiren bir alt içgüdü olarak ele alınmıştır (Balcıoğlu, 2000). Saldırganlık ve şiddeti birbirinden farklı olsa da birbirine bağlıdır. Şiddeti açığa çıkaran saldırganlık duygusudur. “ Şiddet ve saldırganlık farklı birer olgu gibi değerlendirilse de, konu ile ilgili çalışmalara bakıldığında, şiddet ve saldırganlığın birbirinden bağımsız kavramlar olmadığı görülür. Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta, ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurulması, yansıtılması olarak tanımlanabilir (Merdan, 2014: 8). Şiddet eğilimi ise, bireylerin şiddete ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarından oluşmaktadır. Bu kavram bireylerin yalnızca şiddet davranışları ile sınırlı değildir; herhangi bir durumda şiddete başvurmak kadar, şiddet kullanımının haklı olduğunu düşünmek de şiddet eğilimi anlamına gelebilmektedir (Haskan, 2009: 16).

1.2.Sosyal Problem Çözme Modeli

Sosyal problem çözme modeli ilk defa D’Zurilla ve Goldfried (1971) tarafından ortaya atılmış olup, bireyin gerçek hayatta karşılaşılabileceği ve onun işlevselliğini tehdit edebilecek gerek kişisel gerekse toplumsal her türlü problemini bilinçli ve akılcı bir biçimde çözülmesi sürecini kapsamaktadır (Kabasakal, Sağkal ve Türnüklü, 2015)

D’ Zurilla ve Nezu (2007)’ ya göre sosyal problem çözme süreci; 1. Problem yönelimi(olumsuz yönelim ve olumlu yönelim) 2. Problemin tanımlanması ve formüle edilmesi, 3. Alternatiflerin üretilmesi, 4. Karar verme, 5. Çözümün uygulanması ve doğruluğunu kanıtlama olmak üzere birbirini izleyen beş aşamadan oluşmaktadır. Kişinin algılama biçimi, tutumları, duyguları, problemi değerlendirme biçimi, becerileri gibi çeşitli faktörler kişinin problem çözme sürecinde kolaylaştırıcı veya engelleyici rol oynayabilmektedir (Çekici, 2009:26). Yapılan araştırmalar, sosyal problem çözme becerilerinde etkin olamayan çocukların, sosyal yalıtılmışlık, akranları tarafından reddedilme ve oyundan yarar sağlama ve diğerleriyle çalışma olanağından yoksun olma gibi çeşitli olumsuz deneyimlere açık olduklarını göstermektedir (Arı ve Yaban, 2012).

Yurtiçinde çeşitli öğrenim kademelerinde yapılan araştırmalar sosyal problem çözmenin birçok değişkenle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Sargın (2008), 654 ergen üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında saldırganlık ile sosyal problem çözme arasında negatif yönlü ilişki olduğunu bulmuşlardır. Sınıf öğretmeni adayları üzerinde yürütülen bir çalışmada öğretmen adaylarının öznel iyi oluşu ile sosyal problem çözme ölçeği alt boyutları arasında probleme olumlu yönelim alt boyutu, rasyonel problem çözme alt boyutları arasında pozitif, probleme olumsuz yönelim, kaçınma tarz ve dikkatsiz dürtüsüz alt boyutları arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu (Yiğit, 2013) görülmüştür. Güneş ve Traş (2013) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada sosyal yetkinlik ile probleme olumlu yönelim ve akılcı problem çözme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan kimi araştırmalar bireyin sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilebileceği rapor edilmiştir. Çekici ve Güçray (2012), araştırmalarında, uygulanan sosyal problem çözme beceri eğitiminin “sosyal problem çözme becerileri” ve “dünyaya yönelik öfke düşünceleri” değişkenleri üzerinde olumlu yönde etkide bulunduğunu ve bu etkinin uzun süreli kalıcı olduğunu bulmuşlardır. Kabasakal vd. (2015) araştırmalarında, lise öğrencilerine verilen bir barış eğitimi programının onların şiddet eğilimlerini azaltmada ve sosyal problem çözme becerilerini arttırmada etkili olduğunu rapor etmişlerdir.

Genel olarak okul bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri/okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir Kızmaz, 2006). Okulda şiddet kavramı ise, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlayan bir anlamda

kullanılmaktadır (6)(Haskan, 2009: 3). Okullarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasında Okulun iklimi ve kültürü, öğrenci ve okul çalışanlarının özellikleri, okulun fiziksel ve sosyal özellikleri etkili olmaktadır. Ülkemizde ve dünyada saldırganlık ve şiddet olaylarının günden güne arttığı ve okullara da yayıldığı görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar da okullarda saldırganlık ve şiddet olaylarının dikkat çekici oranda olduğunu ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2011). Ancak, okuldaki şiddet olaylarında bir artışın olup olmadığını ortaya koyacak rakamlara veya oranlara sahip olmamakla birlikte okullarımızda, şiddet olaylarının varlığı bilinen bir gerçektir (Kızmaz, 2006). Ulusal düzeyde yayın yapan 16 gazete ve 11 tv internet sayfalarının 2001-2016 yıllarında öğrenciden öğrenciye yönelik toplam 302 şiddet olayını rapor ettiği, öğrenciden öğrenciye yönelik olan bu şiddetin okul dışı ortamlardan ziyade, okul sınırları içerisinde yaşandığı, şiddet olaylarının kırsal kesimden ziyade, şehir, büyük şehir gibi kalabalık yerleşim yerlerinde yaşandığı belirlenmiştir (Bulut, 2008). Ortaokul öğrencileri üzerinde yürütülen bir araştırmada öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının, şiddete kaynaklık eden nedenlerden medya, arkadaş grubu ve şiddete yönelik inanç ile pozitif ilişkili olduğu ortaya çıkarılmışlardır (Belkıs, Duru ve Buluş, 2005).

Lise öğrencileri üzerinde (Aydın Kuşadası) yapılan bir araştırmada öğrencilerin şiddet eğilimleri “orta” düzeyde bulunmuş ayrıca öğrencilerin, yaşı ilerledikçe şiddet eğilim düzeylerinin arttığı erkek öğrencilerin kız öğrencilere, babası çalışmayan öğrencilerin çalışanlara oranla şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu, ayrıca, öğrencilerin aile gelir durumları yükseldikçe şiddet eğilimlerinin de arttığı rapor edilmiştir (Özgür, Yörükoğlu, Baysan-Arabacı, 2011).

Alikasifoğlu, Ercan, Erginöz, Uysal, Kaymak ve Özdemir (2004), tarafından İstanbul’da 1720 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmanın sonucuna göre bir yıl içinde öğrencilerin %42’sinin en az bir kez kavga olayına karıştıkları belirtilmiştir. Yapılan bir diğer araştırmaya göre lise öğrencilerinin bir eğitim öğretim yılı içinde %35,5’inin fiziksel olarak en az bir kez şiddete başvurdukları belirlenmiştir (Kepenkçi & Çinkır, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2006 yılında “Okulda Şiddet” konulu bir sempozyum düzenlenmiş, şiddetin önlenmesi ve azaltılması adına alınabilecek önlemleri içeren bir genelge yayımlanmıştır (MEB-Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, 2006/26). Bu tarihten sonra okul ortamında yaşanan şiddet bir çok araştırmaya konu olmuştur.

İlköğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıkları üzerine yapılan bir araştırmada (Deveci, Karadağ ve Yılmaz, 2008) sonucunda öğrencilerin şiddeti; kavga etmek, dövmek, kötü davranmak, küfür etmek, bağırarak, incitmek gibi değişik biçimlerde tanımladıkları görülmüştür. Aynı zamanda çocuklar, çevrelerinde en çok karşılaştıkları şiddet biçimlerini tanımlarına benzer biçimde dövme, kavga etme, kapkaç, gasp, hırsızlık gibi olaylar biçiminde ifade etmişlerdir. Şiddet karşısındaki hislerini ise, üzülmek, korkmak, kötü hissetmek, öç alma, heyecanlanma olarak ifade etmişlerdir. Kartal ve Bilgin (2009) Bursa’da ilköğretim 4-8.sınıflarında öğrenim gören 545 öğrenci ve bu okullarda görev yapan 87 öğretmen üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin en yüksek oranda sözel zorbalığa uğradıkları; öğretmenlerin ise bunu fiziksel zorbalık olarak rapor ettiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca zorbalığa uğrayan öğrenciler zorbalığa uğradığını en yüksek oranda (% 40,9) “bir arkadaşına anlatma” seçeneği ile ifade ettikleri rapor edilmiştir. Uysal ve Bayık Temel (2009) yaptıkları deneysel çalışmalarında Şiddet Karşıtı Eğitim Programı uygulanan deney grubu, konu ile ilgili eğitim broşürü verilen kontrol grubuna göre çatışma çözüm puanlarında ve şiddet eğilim puanlarında eğitim öncesine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada barış eğitimi ile ilgili programın, öğrencilerin şiddet eğilimlerini azalttığı ve sosyal problem çözme becerilerini arttırdığı kaydedilmiştir (Kabasakal, Sağkal ve Türnüklü, 2015). Ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın, 2010). Özpulat (2017) tarafından yapılan araştırmada kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu; hemşirelik öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Meslek lisesinde okuyan öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada (Konya) ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin tutumu, ailenin gelir durumu, televizyon izleme süresi ile aktif olarak spor yapmanın saldırganlık düzeylerini yordadığı tespit edilmiştir. cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur (Yönet, Çalık, Yaşartürk ve Çimen, 2016). Koçyiğit, Gündoğdu ve Bay (2010) Erzurum’da okul öncesi öğretmen adayları üzerinde yaptıkları çalışmalarının bulgularına göre okulda şiddetin kaynağının en fazla “medya ve teknoloji” olduğu; okul öncesi öğretmen adaylarının şiddetin ortaya çıkmasında medya ve teknolojinin son derece büyük bir rolü olduğunu gördükleri belirlenmiştir. Çetinkaya ve Sümer (2010) okul öncesi dönemdeki (3-6 yaş) çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının ev, okul ve mahalle ortamında çoğunlukla hafif düzeyde şiddete maruz kaldıklarını ancak çocukların rapor ettikleri ciddi düzey şiddet olaylarının hemen hemen hepsinin ise mahalle ortamında gerçekleştiği bulgusuna ulaşmışlardır. Özdemir ve Sezgin (2011), ondört ilde ortaokullarda öğrenim gören 3409 öğrenci üzerinde

yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin okul memnuniyeti ile algıladıkları şiddet arasında negatif bir ilişki olduğu ayrıca öğrencilerin şiddet algılarının sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çubukçu ve Dönmez (2012) araştırmasında ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okuldaki şiddeti fiziksel, sözel, psikolojik şiddet şeklinde tanımlamışlardır. Okulda yaşanan şiddet davranışlarının türlerini ise kavga, tehdit ve küfür olarak ifade ederken, şiddet olaylarının en fazla 7. Sınıflarda öğrenci-öğrenci arasında yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca okulda yaşanan şiddet olaylarının nedenlerini çoğunlukla aileden kaynaklanan sebeplere bağlamaktadırlar. Avcı ve Güçray (2013) Adana'da 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören toplam 2120 öğrenciye üzerinde yaptıkları araştırmada, medya ve akran etkileri ile fiziksel şiddet arasındaki ilişkilerde şiddete yönelik tutumların kısmi aracılık rolü olduğunu, medya ve akran etkileri ile sözel şiddet arasındaki ilişkilerde ise, şiddete yönelik tutumların tümüyle aracılık rolüne sahip olduğu saptanmıştır. Özmen ve Küçük (2013) iki ayrı zaman diliminde 2007 ve 2013 yıllarında okulda şiddet durumu araştırmasında, ulaşılan sonuçlar, her iki dönem dikkate alınarak, araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısının okulda şiddet gözlemlediğini; öğrencilerin yaklaşık sekizde birinin bu şiddetler sonucu yaralandığını ve yaklaşık onda birinin yaralayıcı ve kesici alet taşıdığını; şiddetin aile, öğretmen ve öğrenci kaynaklı olduğunu ve öğretmenlerin çoğunlukla öğrenci itaatsizliği durumunda şiddet uyguladığını ortaya koymaktadır. Yakut (2012), Ankara Polatlı ilçe merkezindeki çeşitli liselerin 9-10-11-12 sınıflarında öğrenim görmekte olan 710 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada lise öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile şiddet eğilimleri arasında çok zayıf düzeyde pozitif ilişki olduğu, çok zayıf pozitif korelasyon olsa da dindarlık düzeyi arttıkça buna bağlı olarak şiddet eğiliminin de arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde şiddet eğilimi ve sosyal problem çözmenin birlikte ele alınması gereken bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada lise öğrencilerinin şiddet eğilimleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler incelenmiş elde edilen bulgular rapor edilmiştir. Araştırmamızda 9.sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile cinsiyet, okul türü ve sosyal problem çözme becerileri arasında ilişki incelenmiştir. Şiddet eğilimi ve sosyal problem çözme bağımlı değişken olarak, cinsiyet, okul türü ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

2.MATERYAL METOT

2.1.Araştırmanın Amacı

Bir grup lise öğrencisinin şiddet eğilimleri ile sosyal problem çözme becerileri, cinsiyet ve okul türü arasındaki ilişkiyi incelemektir.

2.2.Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “9.sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile cinsiyet, okul türü ve sosyal problem çözme becerileri arasında ilişki var mıdır?” biçiminde ifade edilmiştir. Buna bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- 1.Öğrencilerin şiddet eğilimleri ve sosyal problem çözme becerileri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 2.Öğrencilerin şiddet eğilimleri ve sosyal problem çözme becerileri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3.Öğrencilerin şiddet eğilimleri ile sosyal problem çözme becerileri arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 4.Aynı okulda okuyan öğrencilerin cinsiyete göre şiddet eğilimleri arasında ve sosyal problem çözme becerileri arasında fark var mıdır?
5. Farklı okul türünde okuyan kız öğrencilerle kız öğrencilerin, erkek öğrencilerle erkek öğrencilerin arasında şiddet eğilim düzeyleri arasında ve sosyal problem çözme becerileri arasından fark var mıdır?

2.3.Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu; Mersin ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde 2014- 2015 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olan 9.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Mersin ili Toros ilçesinde ki, Toros Anadolu Lisesinde ve Akdeniz ilçesinde ki, Akdeniz Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören ve tesadüfi örneklem yoluyla seçilen toplam 176 tane 9.sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Okul türü	Cinsiyet		n	%
	Kız	Erkek		
Anadolu İmam Hatip Lisesi	37	43	80	%45,45
Anadolu Lisesi	56	40	96	%54,54
Toplam	93	83%	176	%100
%	%52,84	47,15	%100	

2.4.Araştırma modeli

Bu çalışmada, konu olan olay ya da nesnenin kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışıldığı betimsel yöntem kullanılmıştır. Belli bir zaman dilimi içinde var olan durum tespit edilmeye çalışılmış, araştırma modeli türlerine göre tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 1999: 77). Buna göre şiddet eğilimi ve sosyal problem çözme becerileri bağımlı değişken; cinsiyet, okul türü ve sosyal problem çözme becerileri değişkenleri bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmada bağımsız gruplar t-testi ve korelasyon analizleri kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

2.5.Veri Toplamada Kullanılan Ölçme Araçları

Araştırmada örneklemin sosyo-demografik özelliklerini öğrenebilmek için “Kişisel Bilgi Formu” , şiddet eğilimi düzeyi ile ilgili veri toplama aracı olarak “Şiddet Eğilim Ölçeği” ; sosyal problem çözme becerileri ile ilgili veri toplamak için de “Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu” kullanılmıştır.

a-Kişisel Bilgi Formu:

Kişisel Bilgi Formu ile öğrencilerin demografik özellikleri (cinsiyet ve okul türü) hakkında bilgi toplanmıştır.

b-Şiddet Eğilimi Ölçeği:

Şiddet Eğilimi Ölçeği, bir uzman grubu tarafından 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı adına yapılan, “Ortaöğretim kurumunda okuyan öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimleri” konulu araştırma da kullanılmak üzere geliştirilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998: 47)

Şiddet Eğilim Ölçeği'nin güvenilirlik geçerlik çalışmaları daha sonraki çalışmalarda da tekrar yapılmış iç tutarlılık kapsamında güvenilirlik katsayısı iki farklı zamanda ,78 ve ,87 olduğu rapor edilmiştir (Uysal, 2003:47).

PUANLAMA: şiddet eğilim ölçeğinde de her bir soruda “tamamen katılıyorum,” “oldukça katılıyorum,” “kararsızım,” “pek katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” Şeklinde beş derece mevcuttur. Bu dereceler, +1,+2,+3,+4,+5 değerinde puanlara sahiptir. Dolayısıyla ölçeğin beklenen puan ranjı 20-100 puandır. Puanın (veya aritmetik ortalamanın) yüksek oluşu, Şiddet eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

c-Sosyal Problem Çözme Becerileri Ölçeği

Araştırmada sosyal problem çözme becerileri ile ilgili verileri toplamak amacıyla D' Zurilla ve ark. (2002) tarafından geliştirilen ve Çekici (2009) tarafından Türkçe'ye çevrili yapılan 25 maddelik Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu (Social Problem Solving Inventor-Short Form)' kullanılmıştır (Çekici, 2009:84).

Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kısa Form (SPÇE-KF) toplam 25 madde ve her biri 5'er maddeden oluşan 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler probleme olumlu yönelim (POY), probleme olumsuz yönelim (POSY), rasyonel problem çözme (RPÇ), dikkatsiz/dürtüsel tarz (DDT), kaçınan tarz (KT) olarak adlandırılmaktadır. Maddeler 0 (hiç uygun değil) ile 4 (tamamen uygun) arasında olmak üzere beşli olarak derecelendirilmektedir. Her bir alt ölçeğe ait toplam puan elde edilebildiği gibi ölçekten genel toplam puan da elde edilebilmektedir. Ölçekten genel toplam puan elde edebilmek için özel bir formülün uygulanması gerekir;

$$SPÇE-KF \text{ Genel Toplam Puan} = POY + RPÇ + (20-POSY) + (20 -DDT) + (20 -KT)$$

Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 100 olmaktadır. Yüksek puan sosyal problem çözme becerisinin “iyi düzeyde olduğunu” göstermektedir. Alt ölçeklerden Probleme Olumlu Yönelim ve Rasyonel Problem Çözme sosyal problem çözmeye “yapıcı (işlevsel) yaklaşım” ı; Probleme Olumsuz Yönelim, Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz ve Kaçınan Tarz ise “yapıcı olmayan (işlevsel olmayan) yaklaşım” ı temsil etmektedir.

Sosyal Problem Çözme Becerileri Ölçeği'nin üç hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,85 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin her bir alt boyutunun Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ise RPCPOY 0,81, POSY 0,76, KT 0,74 ve DDT 0,61 olarak rapor edilmiştir (Çekici,2009: 108).

2.6.Verilerin Toplanması

Uygulama Mersin ilindeki Toros ilçesindeki Toros Anadolu Lisesi ile Akdeniz ilçesindeki Akdeniz İmam Hatip Lisesinde 2014-2015 eğitim öğretim yılı II. döneminde gerçekleştirilmiştir. Demografik özelliklerle ilgili kişisel bilgi formu, şiddet eğilim ölçeği ve sosyal problem çözme becerileri ölçeğinden oluşan anket, 9.sınıflara uygulanmıştır. Sınıflar tesadüfi yöntemle seçilmiştir. Uygulamaya 188 öğrenci katılmıştır. Anket uygulaması ders saati içerisinde gerçekleştirilmiştir. Anketler uygulanırken araştırmacının amacı ve önemi anlatılarak öğrencilerin anketin yönergeye uygun doldurularını sağlanmıştır. Analiz aşamasında eksik doldurulan veya yönergeye uygun doldurulmayan anketlerden 12 tanesi çıkarılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Analiz 176 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

2.7.Veri Analizi

9.sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile cinsiyet, okul türü ve sosyal problem çözme becerileri arasında ilişkiyi analiz etmek için ölçekler aracılığıyla toplanan veriler, SPSS ortamında T testi ve Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanarak analiz edilmiştir.

3.BULGULAR

Bu kısımda araştırmacının problem cümleleri tek tek ele alınmış ve analiz sonuçlarına göre cevap verilmiştir.

3.1.Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Düzeylerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin şiddet eğilimi düzeylerinin cinsiyet ve okul türüne göre karşılaştırılması bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiştir. Tablo 2'de erkek öğrencilerin şiddet eğilimi puanlarının biraz daha yüksek olduğu ve Toros Anadolu Lisesinin puan ortalamasının Akdeniz Anadolu İmam Hatip Lisesine göre biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan t-testi sonucuna göre cinsiyete göre ($t=0.270$; $p>0.05$) ve okul türüne ($t=1.604$; $p>0.05$) göre şiddet eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0.05$).

Tablo 2. Öğrencilerin Şiddet Eğilimleri ve Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenine Göre Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması

	n	ŞİDDET EĞİLİMİ		SOSYAL PROBLEM ÇÖZME	
		Ort. ± SS	p-değeri	Ort. ± SS	p-değeri
Cinsiyet					
Kız	93	56,0±14,7	,787	66,9±11,7	,017*
Erkek	83	56,6±16,5		62,5±12,8	
Okul türü					
Akdeniz Anadolu İHL	80	54,2±14,7	,111	61,7±12,3	,002**
Toros Anadolu Lisesi	96	58,0±16,1		67,4±11,9	

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$

3.2.Öğrencilerin şiddet eğilimleri ve sosyal problem çözme becerileri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Öğrencilerin SPC Becerilerinin cinsiyet ve okul türü değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin t test analiz sonuçları Tablo 2'de özetlenmiştir. Buna göre SPC ortalama puanlar karşılaştırıldığında kız öğrencilerin erkeklere göre ($t=2,410$; $p<0,05$) ve Toros AL öğrencilerinin Akdeniz İHL ye göre ($t=3,124$; $p<0,05$) sosyal problem çözme becerilerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.3.Öğrencilerin Şiddet Eğilim Düzeyleri ile Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki

Öğrencilerin okültürüne bakılmaksızın şiddet eğilimleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Sonuçlar elde edilen korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri Tablo 3'de sunulmuştur.

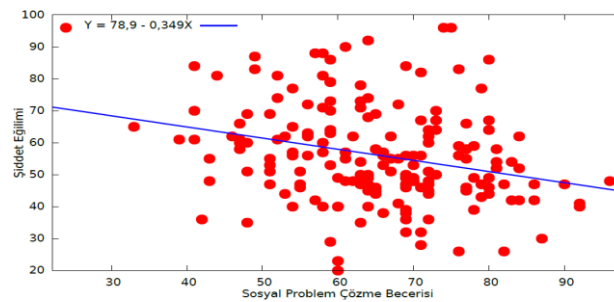
Tablo 3. Sosyal Problem Çözme Becerileri ve Alt Boyutları ile Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkileri(n=176)

	POY	POSY	RPC	DDT	KT	siddet	SPCE_genelp
POY	1						
POSY	,036	1					
RPC	,728**	,199**	1				
DDT	,007	,369**	,038	1			
KT	-,081	,406**	-,037	,470**	1		
Siddeteğilimi	,136	,270**	,195**	,509**	,397**	1	
SPCE_genelpuan	,616**	-,520**	,532**	-,599**	-,667**	-,278**	1

** .Korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde önemlidir

Şiddet eğilimi ile sosyal problem çözme arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0.278$; $p<0.01$). Dolayısıyla şiddet eğilimi yüksek olan öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri düşüktür veya şiddet eğilimi düşük olan öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri yüksektir denilebilir. Bu durum grafik1’de açıkça görülmektedir.

Ayrıca Şiddet eğilimi ile POY arasında ilişki bulunmazken ($p>0.05$), şiddet eğilimi ile olumsuz sosyal problem çözmeyi ifade eden POSY, DDT ve KT arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Şiddet eğilimi ile POSY arasında 0.270 ($p<0.05$), şiddet ile DDT arasında 0.509 ($p<0.05$) ve şiddet eğilimi ile KT arasında 0.397 ($p<0.05$) anlamlı ve pozitif ilişki vardır.Şiddet eğilimi puanı ile sosyal problem çözme becerisi genel puanı (SPÇE) arasında (-0. 278) negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre şiddet eğilimi yüksek düzeyde olan lise öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Şekil 1. Öğrencilerin şiddet eğilimlerinin sosyal problem çözme becerilerine göre değişimi

3.4.Okul Türü Farklı Olan Kız Öğrencilerin ve Okul Türü Farklı Olan Erkek Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri

Araştırmanın bu kısmında okul türü farklı olan kızların ve okul türü farklı olan erkeklerin şiddet eğilimleri arasında ve sosyal problem çözme becerileri arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı ele alınmıştır. Dördüncü alt problemdeki bulgulara göre aynı okul içinde kız ve erkek öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında anlamlı fark bulunmamıştı. Yani aynı okulda okuyan kız ve erkeklerin şiddet eğilim düzeyleri benzer bulunmuştu. Acaba farklı okulda okuyan kızlar arasında ve farklı okulda okuyan erkekler arasında şiddet eğilimi bakımından fark var mıdır? Buna cevap vermek için farklı okulda okuyan kızlar arasındaki ve farklı okulda okuyan erkekler arasındaki fark t testi ile analiz edilmiştir.Sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Farklı Okulda Okuyan Kızlar Arasında Ve Farklı Okulda Okuyan Erkekler Arasındaki Sosyal Problem Çözme Becerileri Ve Şiddet Eğilimleri

	KIZ ÖĞRENCİLER			ERKEK ÖĞRENCİLER		
	Akdeniz İHL (n=37) Ort.±SS	Toros AL (n=56) Ort.±SS	p	A İHL (n=43) Ort.±SS	Toros AL (n=40) Ort.±SS	p
POY	13,1±4,2	14,0 ± 3,9	,314	11,8 ± 5,2	14,0 ± 3,9	,032
POSY	10,0±5,1	9,8 ± 3,6	,806	9,4 ± 4,6	7,7 ± 3,7	,068
RPC	14,5±4,4	15,1 ± 3,5	,477	12,0 ± 4,8	14,0 ± 3,9	,044*
DDT	6,1±3,9	6,9 ± 4,1	,322	9,1 ± 3,8	6,6 ± 4,2	007**
KT	4,8±3,8	5,3 ± 3,8	,549	7,9 ± 4,1	5,7 ± 4,1	,016*
SPCEgenel	66,7±13,0	67,1 ± 10,9	,891	57,4 ± 9,9	67,9 ± 13,4	,000**
Şiddet Eğil.	51,6±11,2	58,9±16,1	,018*	56,5±17,0	56,7±16,3	,959

** : $p<0,01$ *: $p<0,05$

Akdeniz İHL'deki kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ile Toros AL' deki kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi karşılaştırıldığında anlamlı fark bulunmaktadır, t değeri 2,578(p<0.05) çıkmıştır. AL' deki kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Farklı okulda okuyan erkek öğrencilerin şiddet eğilimleri karşılaştırıldığında ise anlamlı farklılığın olmadığı (t=0.354; p>0.05) görülmüştür. Dolayısıyla İHL' de okuyan erkek öğrencilerin şiddet eğilimleri ile AL'de okuyan erkek öğrencilerin şiddet eğilimlerinin birbirine benzer olduğu söylenebilir.

3.5.Aynı Okulda Okuyan Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Her bir okul kendi içinde ele alınarak, kız ve erkek öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur. Her bir lise kendi içinde cinsiyete göre sosyal problem çözme becerileri incelendiğinde İHL deki öğrencilerde erkek öğrenciler lehine anlamlı fark bulunurken (t=3,64; p<0,05), Toros AL' de anlamlı fark bulunamamıştır. Her bir okul türü içinde öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılık olabilir mi? sorusuna cevap vermek için her bir okul türü kendi içinde analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sosyal Problem Çözme Becerileri ve Şiddet Eğilimlerinin Karşılaştırılması

	AKDENİZ ANADOLU İHL			TOROS ANADOLU LİSESİ		
	Kız (n=37) Ort.±SS	Erkek (n=43) Ort.±SS	p	Kız (n=56) Ort.±SS	Erkek (n=40) Ort.±SS	p
POY	13,1±4,2	11,8 ± 5,2	,206	14,0 ± 3,9	14,0 ± 3,9	1,000
POSY	10,0±5,1	9,4 ± 4,6	,546	9,8 ± 3,6	7,7 ± 3,7	,006**
RPC	14,5±4,4	12,0 ± 4,8	,016*	15,1 ± 3,5	14,0 ± 3,9	,134
DDT	6,1±3,9	9,1 ± 3,8	,001**	6,9 ± 4,1	6,6 ± 4,2	,745
KT	4,8±3,8	7,9 ± 4,1	,001**	5,3 ± 3,8	5,7 ± 4,1	,643
SPCEgenel	66,7±13,0	57,4 ± 9,9	,000**	67,1 ± 10,9	67,9 ± 13,4	,724
Şiddet Eğilimi	51,6 ± 11,2	56,5 ± 17,0	,134	58,9 ± 16,1	56,7±16,3	,515

** :p<0,01 * :p<0,05

Her bir okul türüne kendi içinde bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin şiddet eğilimlerinin benzer olduğu görülmektedir (Her iki okul için de p>0.05). AL' deki kız öğrenciler ile İHL' deki kız öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (p>0.05). Farklı okul türündeki erkeklerde sosyal problem çözme becerileri açısından fark bulunmuştur. Toros AL' deki erkek öğrencilerin Akdeniz İHL' deki öğrencilere kıyasla sosyal problem çözme becerileri daha yüksek bulunmuştur (t=4,097;p<0.05). Bu sonuca göre sosyal problem çözme becerileri açısından kızların okullara göre homojen dağıldığı söylenebilir. Buna karşılık aynı durum erkekler için söylenemez. İHL' de okuyan erkeklerin problem çözme becerilerinin anlamlı derecede daha düşük olduğunu söylemek mümkündür

4.SONUÇLAR

Yapılan araştırma sonucunda; tüm örneklem içinde Cinsiyet değişkenine göre (t=0.270; p>0.05) ve okul türü değişkenine (t=1.604; p>0.05) göre öğrencilerin şiddet eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.

Şiddet eğilimi yüksek düzeyde olan öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri daha düşük bulunmuştur. Öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyi yükseldikçe sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından probleme olumsuz yönelim (POSY), dikkatsiz dürtüsel tarz (DDT) ve kaçınan tarz (KT) düzeylerinin arttığı gözlenmiştir.

Aynı okulda okuyan kızlar arasında ve aynı okulda okuyan erkek öğrenciler arasında şiddet eğilimleri benzer bulunmuştur. Farklı okulda okuyan kızlar şiddet eğilim düzeyleri karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Anadolu Lisesindeki kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri İmam Hatip Anadolu Lisesindeki kız öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Farklı okulda okuyan erkek öğrenciler arasındaki farkın ise önemli olmadığı belirlenmiştir.

Her bir okul kendi içinde ele alınarak, sosyal problem çözme becerileri cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırıldığında, İmam Hatip Anadolu Lisesindeki kız öğrencilerin sosyal problem çözme beceri düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. Anadolu Lisesinde kız ve erkek öğrencilerin sosyal problem çözme beceri düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna göre sosyal problem çözme becerisi bakımından Toros AL öğrencilerinin homojen olduğu buna karşılık İHL öğrencilerinin ise heterojen olduğu söylenebilir.

Farklı okul türünde okuyan kızlarla erkeklerin sosyal problem çözme becerileri karşılaştırıldığında, kızlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır, erkekler arasında ise anlamlı fark bulunmuştur. Anadolu Lisesindeki erkek öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri İmam Hatip Anadolu Lisesindeki erkek öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak AL de sosyal problem çözme becerilerinin İHL ye göre daha homojen olduğu söylenebilir.

Sınırlılıklar

Araştırma verilerinin bir il merkezindeki iki liseden toplanmış olması, sonuçların genellenmesi açısından sınırlılık yaratmaktadır. Daha sonra benzer konuda çalışmalarda daha büyük örneklem gruplarıyla araştırmaların yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Alikasıfıoğlu, M.; Erginoz, E.; Ercan, O.; Uysal, Ö.; Kaymak, D.A. & Ozdemir, I. (2014). “Violent Behaviour Among Turkish High School Students and Correlate of Physical Fighting”, The European Journal of Public Health, 14(2):173-177.

Arı, M. & Yaban, E. H. (2012). “9-11 Yaşındaki Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerinde Cinsiyet ve Yaş Farklılıkları”, Eğitim ve Bilim, 37(164): 188-203.

Arslan, C.; Hamarta, E.; Arslan, E. & Saygın, Y. (2010). “Ergenlerde Saldırganlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi”, İlköğretim Online, 9(1): 379-388.

Avcı, R. & Güçray, S. S. (2013). “Ebeveynler Arası Çatışma, Akran ve Medya Etkileri İle Ergenlerdeki Şiddet Davranışı Arasındaki İlişkiler, Şiddete Yönelik Tutumların Aracı Rolü”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(4): 1995-2015.

Bakanlık (1998). Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi 113, Ankara, pp.47.

Balcıoğlu, İ. (2000). Biyolojik, Sosyolojik Psikolojik Açından Şiddet, Yüce Yayın, İstanbul.

Balkıs, M.; Duru E. & Buluş, M. (2005). “Şiddete Yönelik Tutumların Özyeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağlılık Duygusu İle İlişkisi”, Ege Eğitim Dergisi, (6)2: 81-97.

Bulut, S. (2008). “Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(2): 23-38.

Çekici, F. (2009). “Problem Çözme Terapisine Dayalı Beceri Geliştirme Grubunun Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Becerileri, Öfkeyle İlişkili Davranış Ve Düşünceler İle Sürekli Kaygı Düzeylerine Etkisi”, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çekici, F. & Güçray, S. (2012). “Problem Çözme Terapisine Dayalı Beceri Geliştirme Grubunun Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Becerileri, Öfkeyle İlişkili Davranış ve Düşünceler İle Sürekli Kaygı Düzeylerine Etkisi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2): 103-128.

Çetinkaya Yıldız, E. & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). “Okul Öncesi Çocuklar Ve Şiddet: Tanık Ve Kurban Olma Düzeyleri”, İlköğretim Online, 9(2): 630-642.

Çubukçu, Z. & Dönmez, A. (2012). “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Okuldaki Şiddet Üzerine Görüşleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi ESOSDER, 11(40): 89-108.

Deveci, H., Karadağ, R., ve Yılmaz, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinin şiddet algıları. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi ESOSDER, 7(24), 351-368.

Güneş, F. & Traş, Z. (2013). “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Açısından İncelenmesi”, International Journal of Social Science, 6(7): 1099-1108.

Haskan, Ö. (2009). “Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık Ve Sosyal Destek”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kabasakal, Z. T.; Sağkal, A. S. & Türnüklü, A. (2015). “Barış Eğitimi Programının Öğrencilerin Şiddet Eğilimleri Ve Sosyal Sorun Çözme Becerileri Üzerindeki Etkileri”, Eğitim ve Bilim, 40 (182): 43-62.

Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Kartal, H. & Bilgin, A. (2009). "İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler Ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3): 539-562.
- Kepeneci Y.K. & Çınkır Ş. (2006). "Bullying Among Turkish High School Students, Child Abuse & Neglect, 30: 193-204.
- Kızmaz, Z. (2006). "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1): 47-70.
- Koçyiğit, S., Gündoğdu, K. & Bay, E. (2010). "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Okulda Şiddetin Kaynağı Üzerine Algıları", *Mediterranean Journal of Educational Research*, 7: 41-59.
- MEB (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, 2006/26.
- Merdan, H. (2014). "Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Şiddet Davranışlarında Ailenin, Öğretmenlerin Ve Akran Gruplarının Rolü", *Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Michaud, Y. (1991). Şiddet, çev.: Cem Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, pp.8-9.
- Özdemir, S. & Sezgin, F. (2011). "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yönetici Ve Öğretmen Desteği, Algılanan Şiddet Ve Okul Memnuniyetine İlişkin Görüşleri", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2): 181-199.
- Özgür, G.; Yörükoğlu, G. & Baysan Arabacı, L. (2011). "Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri Ve Etkileyen Faktörler", *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2): 53-60.
- Özmen, F. & Küçük, N. (2013). "İki Ayrı Zaman Diliminde Okulda Şiddet Durumu", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2): 78-96.
- Özpulat, F. (2017). "Hemşirelik Öğrencilerinin Şiddet Eğilimleri İle Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişki", *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2): 151-161.
- Sargın, Y. A. (2008). "Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Saldırgan Davranışları İle Öfke ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.*
- Uysal, A. (2003). "Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansımaları", *Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*
- Uysal, A. & Bayık-Temel, A. (2009). "Şiddet Karşıtı Eğitim Programının Öğrencilerin Çatışma Çözüm, Şiddet Eğilimi Ve Şiddet Davranışlarına Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1): 20-30.
- WHO (2002). WHO Dünya Sağlık Raporu (Şiddet ve Sağlık Dünya Raporu) 2002, s.2.
- Yakut, S. (2012). "Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi", *Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.*
- Yavuzer, Y. (2011). "Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul Ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri Ve Önleme Stratejileri", *Millî Eğitim*, 192: 43-61.
- Yiğit, R. (2013). "Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Oluşu İle Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *İlköğretim Online*, 12(2): 550-560.
- Yönet, E.; Çalık, F.; Yaşartürk, F. & Çimen, K. (2016). "Lise Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılımları İle Saldırganlık-Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi", *International Journal of Science Culture and Sport*, 4:(SI): 368-382.